

LA PROSA NO-LITERÀRIA OCCITANA AVUI

per Georg KREMNITZ

Professor de llengües romàniques a la Universitat de Münster

- I. PROBLEMES
- II. PRODUCCIÓ
- III. TEMES
- IV. PERSPECTIVES

I. PROBLEMES

El moviment renaixentista occità del segle XIX sota la direcció de Frederic Mistral posava l'accent sobre la producció literària i sobretot poètica, seguint l'opinió errònia que això engrandiria el prestigi i l'ús de la llengua. Avui, al contrari, els reformadors del nostre segle comprenen que és d'una importància decisiva per al futur d'una llengua sobretot el seu ús en textos no-literaris. Són aquests textos els que satisfan les necessitats comunicatives quotidianes dels parlants. És per això que els occitanistes miren, ja fa temps, d'augmentar la part d'aquets textos en la producció escrita occitana. Però topen amb dificultats enormes que fan molt incert l'èxit de l'empresa i que no són gaire comparables amb les dificultats que el català trobà durant els períodes més foscs de la seva història.

Els problemes més greus resulten de les conseqüències de la política lingüística de l'Estat francès que, des del moment de l'Edicte de Villers-Cotterets (1939), malda sense vacil·lacions per rebutjar totes les llengües no-franceses a França. Amb l'establiment de l'escola laica obligatòria a la fi del segle XIX, a poc a poc tots els ciutadans francesos aprengueren la llengua francesa, i avui creix cada dia més el nombre dels que no saben parlar ni entendre les llengües de les minories autòctones. Això ha causat una disminució lenta del volum comunicatori en aquestes llengües. El fenomen es mostra amb màxima claredat dins del domini de la paraula impresa (segons una opinió molt estesa, l'escriptura o la impressió donen a una llengua una mena de títol de noblesa), i més especialment en el que pertoca a la vida moderna, les tècniques i ciències.

Molt sovint els lectors possibles no coneixen l'existència d'una prosa no-literària seriosa en occità, encara que estiguin en condicions de llegir-la; per això els autors sovint no hi poden publicar els seus treballs o perden el coratge d'escriure-hi. Finalment, totes les necessitats de comunicació i d'informació, amb poques excepcions, es poden satisfer dins la llengua de l'Estat, el francès. És per això que hem parlat, fa uns anys, respecte a l'occità de *necessitats comunicatives gairebé fictícies*, una formulació que no ens sembla completament equivocada: la producció de prosa no-literària (encara més que la producció de textos literaris) en occità ens sembla actualment sobretot un *acte de voluntarisme*, un testimoni de la voluntat dels occitanoparlants de continuar la seva existència, una forma de *défense et illustration de la langue*. Els autors desiguen oferir una alternativa de la situació lingüística i lingüístico-política actual. Per això no és possible jutjar aquestes temptatives amb els criteris de reeiximent usuals; és necessari tenir en compte les condicions precàries de l'occità.

Hi ha moltes menes de problemes per al qui escriu i publica en occità. Ens sembla poder considerar resolt, avui dia, el problema de la codificació i grafia que durant gairebé un segle ha acaparat inútilment moltes forces vives, llevat que es provoqui la seva revifalla: la grafia de L. Alibert (1884-1959), influïda de manera decisiva per l'exemple de P. Fabra, s'ha imposat almenys en les seves línies generals. Es mostren algunes vacil·lacions sobretot en la perifèria (entesa en un sentit ensems temàtic i geogràfic). Però no posen en qüestió la funció essencial del sistema gràfic, la comunicació.

Molt més greus són les qüestions referents a les tres entitats que entren en relacions en el moment d'aparèixer els productes de impremta: les que tracten del lector, de l'escriptor i de l'element comunicatiu entre aquests dos, l'editorial.

Comencem pel cap d'avall de la cadena, pel lector (el consumidor). Ja hem insistit sobre el punt que, a causa de la política lingüística francesa i de les seves conseqüències sobre la consciència lingüística dels occitanoparlants, el nombre dels lectors possibles és baix: la formació escolar deficient provoca que només una petita part entre els parlants sàpiga llegir i escriure la seva llengua, d'altra banda els parlants *no desitgen* llegir textos occitans perquè creuen que l'occità no és una llengua «veritable» (mentre que els occitanistes anomenen aquest fenomen *alienació lingüística*, els sociolingüistes catalans solen parlar d'*auto-odi*). Per això una producció econòmicament rendable de llibres i periòdics occitans es gairebé impossible, no poden néixer estructures editorials sòlides, i no hi ha informació (ni publicitat) sobre produccions de l'edició en occità. És veritat que la producció cultural, o bona part d'ella, no és immediatament rendable dins la majoria dels països i que és necessari subvencionar-la mitjançant diners públics. Però cap govern s'engatjaria de manera notable per la cultura occitana, ni el govern central francès, ni els de les regions de creació recent. Això no ha canviat amb el canvis polítics de 1981, malgrat els compromisos grandiloqüents d'abans de les eleccions. Les minories de França esperen encara aquesta *réparation historique*

que l'encarregat de missió del ministre de cultura, Henri Giordan, ha demanat en el seu informe de 1982.

Les conseqüències del nombre baix de lectors i de les subvencions estatals minses (sobretot el fet que els mecenatges privats són raríssims) són: disminució dels títols realment impresos, limitació dels temes tractats, encariament dels preus de venda, dificultats de distribució i recerca de solucions subsidiàries. N'hi ha algunes dins el terreny financer (subscripcions, impressió a compte de l'autor, crèdits) i dins el de la tècnica (formes barates de producció, paper dolent, absència d'il·lustracions, a vegades execució poc acurada). Potser caldria dir també que en els terrenys on l'èxit econòmic està més o menys assegurat (per exemple per als cursos de llengua) les editorials importants (de París) participen bé; naturalment els beneficis no són necessàriament reinvertits en produccions occitanes; amb altres paraules, es perden per a la cultura occitana. Alguns occitanistes malden per superar aquest dilema mitjançant la formació de cooperatives editorials i de producció; publiquen, molt sovint amb un engatjament personal extraordinari, obres que altrament no podrien veure la llum. Però, empreses que com aquestes treballen d'una manera artesana, es mantenen en unes dimensions bastant modestes; no estan en condicions d'augmentar la producció fins a un nivell desitjable.

Finalment, els autors possibles són víctimes de la situació: solament el que té la seva vida assegurada per un altre treball es pot dedicar a polir un manuscrit en occità. No són sempre els autors més competents en la matèria els que es troben en aquesta situació. I tampoc aquest criteri pot garantir en tots els casos la cura i el lleure desitjables; normalment les necessitats de la vida de cada dia són més poderosos que els llibres occitans.

II. PRODUCCIÓ

Si tenim en compte totes aquestes dificultats i tots aquests problemes, la voluntat de sobreviure i de produir d'uns quants grups i autors occitans és senzillament admirable. Es van publicar, bon any mal any, entre tres i cinc dotzenes de llibres occitans durant els anys 60 i 70; creiem que al menys un 33 per cent prové de la prosa no-literària. Naturalment, aquestes xifres no poden posar-se al costat d'altres de llengües comparables (l'any de crisi 1972 es publiquen 444 títols en català, ara són més de 2.000 per any), són nogensmenys la prova de l'abnegació i fe gairebé increïble de molts occitanistes en la seva «causa». El nombre de periòdics oscilla prop de 40, cal dir que durant els decennis passats el percentatge de les revistes monolingües en occità ha baixat; en nombre creixent accepten col·laboracions en francès. Aquesta tendència malauradament és visible sobretot dins el domini de la prosa no-literària: una revista com *Viure* (1965-73), que intentava cobrir tots els àmbits de la vida moderna en occità i que d'aquesta manera arribava de vegades a conquerir terres noves importants, no ha trobat fins avui un veritable successor, malgrat alguns esforços. Les revistes monolingües són, amb poques

excepcions, d'orientació literària. Actualment no és possible pensar en l'existència d'un diari, i les emissions de ràdio i de televisió resten a un nivell absolutament insatisfactori. Sembla que les estacions lliures de ràdio, que en aquests darrers anys es creen pertot arreu, portaran un cert canvi: algunes entre d'aquestes reserven un lloc important a les emissions occitanes.

III. TEMES

Abans de parlar dels temes que la prosa no-literària d'avui, cal, potser, insistir sobre el fet que l'occità s'emprà molt antigament com a llengua escrita. Els fragments de text més antics foren escrits probablement abans de l'any 1000, i, coincidint amb el moment en què Guilhem IX d'Aquitània impulsà la lírica trobadoresca a un primer punt culminant, s'escriu a Rodez (Aveyron), l'any 1102, la primera carta únicament en occità, més d'un segle més aviat que dins el territori de llengua francesa. Sobretot en la prosa no-literària (que durant l'Edat Mitjana es servia generalment del llatí) l'occità trobà un ús múltiple, i això fins i tot després de les guerres contra els Albigesos, que no van ésser la fi de tot el moviment cultural. Ja l'any 1492 s'imprimia el primer llibre en occità a Torí; es tracta d'un manual d'aritmètica. Aquesta producció anà minvant a poc a poc a conseqüència de la política lingüística francesa i dels canvis de la situació política i social. Cal dir, no gensmenys, que, fins a mitjans del segle XIX, l'occità és el vehicle lingüístic imprescindible per a tots aquells que volen arribar a *totes* les capes de la població. Això explica que s'hagi conservat un nombre important de textos religiosos, i també de textos de la revolució francesa, quan aquesta volia difondre les seves idees entre tots els ciutadans.

Si prenem en consideració la prosa actual, ens cridaran l'atenció dues coses: la repartició temàtica desigual i la importància relativa dels periòdics. Com que no existeixen editorials importants, la producció i distribució d'una revista són, en certa manera, més simples que la confecció d'un llibre; treballs curts troben més fàcilment un editor i s'escriuen més ràpidament. El caràcter no-comercial de la producció occitana, conseqüència forçosa de la seva *difícil comercialització*, explica la distribució desigual: com que no és registrable cap *demanda articulada* de certs textos de part del públic, els títols es publiquen segons les preferències dels autors (i dels editors). Les organitzacions occitanes poden influir-hi només d'una manera limitada.

Si analitzem les publicacions segons la seva temàtica particular, veurem un marcat desequilibri a favor dels treballs sobre temes especulatius, i, dintre d'aquests, de treballs literaris i lingüístics. Falten completament els textos jurídics i mèdics (al contrari de la tradició medieval), però falten també tots aquests llibres d'ús quotidià, la importància pràctica dels quals mai no serà prou estimada, car s'empren constantment; es tracta dels llibres de cuina, dels llibres de consells, l'almanacs de butxaca, etc. I això és aplicable també als llibres de consulta: s'ha publicat una petita enciclopèdia occitana en francès

per a promoure les possibilitats de venda. No existeix cap dels tipus de textos que normalment es troben en els diaris i setmanaris; les notícies ocasionals en occità que es troben a certs diaris francesos són tan reduïdes que no compensen aquesta manca.

El gran predomini dels treballs literaris i lingüístics no pot sorprendre: ambdós camps es trobaven ja al mateix començament al centre del moviment renaixentista. Fites cabdals són algunes revistes com *Oc* (des de 1923), *Vivre, Obradors* (1968-1974), *Lo Gai Saber* (des de 1921), *L'Astrado* (des de 1968) y recentment també *Jorn* (des de 1980). Aquesta darrera revista cerca camins nous per a la crítica literària i procura establir relacions, del tot insòlites entre els occitanistes, entre els dominis de la literatura, de la pintura i de les arts plàstiques.

Tampoc és sorprenent el nombre important de treballs lingüístics, sobretot tenint en compte que ja l'any 1935 L. Alibert publicà una gramàtica occitana moderna en occità. Especialment va augmentant el nombre de cursos de llengua a partir de la incorporació facultativa de l'occità als programes d'ensenyança mitjana. Nogensmenys falten encara eines tant elementals com per exemple un diccionari monolingüe que es pogués comparar al *Diccionari General* de P. Fabra. Hi ha algunes revistes lingüístiques, una d'elles exclusivament en occità.

El nombre dels treballs d'orientació pedagògica és també bastant elevat; naturalment es tracta en bona part de treballs que parlen de pedagogia lingüística. Hom troba àdhuc una tesi doctoral escrita completament en occità, que ja el 1907 argumentava a favor de la necessitat d'utilitzar l'occità a l'escola. Algunes revistes ofereixen ajudes varies als mestres per a ensenyar multitud de matèries.

El nombre de textos religiosos continua essent bastant important (per exemple traduccions de textos bíblics).

Durant aquests darrers anys han aparegut alguns textos històrics que responen, per dir-ho així, al repte que significà la publicació de la *Istòria d'Occitània* de l'escriptor Enric Espieut, l'any 1968. Hi ha àdhuc dos assaigs de històries de la música occitana. Tanmateix, el treball més important de tots, un assaig de síntesi històrica, publicat sota la direcció d'A. Armengaud i de R. Lafont, es va publicar el 1979, a París i en francès.

Moltes revistes contenen textos polítics, però, de manera inexplicable, hi manquen treballs més importants, sobretot anàlisis apregonades de la situació occitana. Això sí, no manquen les traduccions, algunes de textos rars (en general, aquesta darrera dècada les traduccions han sovintejat); això és potser un indici d'obertura de la política (i cultural) occitanes cap al exterior.

El nombre de textos existents minva encara més, si mirem el domini de les ciències exactes i naturals. És veritat que podem constatar que aquests darrers anys s'han fet esforços interessants (química, física, metallúrgia, matemàtica), però més que no crear un canvi veritable de la situació comunicativa serveixen per a mostrar les llacunes i possibilitats.

Un domini ha conegut un creixament notable durant els darrers anys: el

dels llibres per a infants i joves. Gairebé inexistents fins a 1970, avui es troben, i sovint amb una presentació força adient; els occitanistes s'han adonat de la importància que aquests gèneres poden tenir per al futur de la llengua. Una observació semblant és aplicable als còmics que s'han anat publicant els tots darrers anys: alguns d'ells són comparables amb els de la competència francesa o americana.

IV. PERSPECTIVES

Per admirable que sigui la voluntat d'auto-affirmació d'alguns representants de la cultura occitana, no pot deixar de veure's que aquesta cultura necessita per a continuar la seva existència —no sota la forma de folklore sinó com a cultura viva amb totes les seves contradiccions internes— un sosteniment a llarg termini i de volum important per part dels responsables polítics. Només així podrà un dia reprendre el seu destí en mans pròpies. El terreny indubtablement guanyat aquests darrers anys no és suficient per a parlar d'un canvi pregon de la situació global. El retrocés de la llengua parlada perdura, i només la vitalitat d'aquesta pot garantir durablement l'existència d'una base per a una *vida* cultural veritable.

Mentre el territori occità pertanyi a l'Estat francès, aquest hauria de garantir a la cultura autòctona no solament una supervivència precària i pobre sinó una vida plena. Els occitanistes, com els representants de les altres minories ètniques de França, han posat moltes esperances en el govern socialista: aquest havia de canviar per fi la vella política de impertinències diàries i de persecucions obertes per una altra de sosteniment i de promoció. Mentrestant, molts occitanistes comencen a dubtar, les promeses han tingut resultats mi-grats. I el temps comença a empènyer.